

บทที่ 6

สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเส้นทางวัฒนธรรมถนนโบราณสายเชียงใหม่-ลำพูน เพื่อการเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบริบททางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของถนนโบราณสายเชียงใหม่-ลำพูน ในเขตอำเภอเมืองและอำเภอสарภักดิ์ จังหวัดเชียงใหม่ 2) เพื่อศึกษาถึงคุณค่าและความสำคัญของแหล่งมรดกวัฒนธรรมของชุมชนตามเส้นทางวัฒนธรรมถนนโบราณสายเชียงใหม่-ลำพูน 3) เพื่อเสนอแนวทางการจัดการเส้นทางการเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามเส้นทางวัฒนธรรมถนนโบราณสายเชียงใหม่-ลำพูน โดยมีวิธีการศึกษาด้านเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมรดกวัฒนธรรมของชาวล้านนา ในพื้นที่ที่มีความสำคัญคือชุมชนชาวล้านนาที่อาศัยอยู่สองฝั่งถนนสายเชียงใหม่-ลำพูนสายเก่า หรือชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณแนวปิงห่าง ใช้วิธีการสำรวจภาคสนามในแหล่งมรดกวัฒนธรรม และสัมภาษณ์ชาวบ้าน หน่วยงานราชการ รวมถึงผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่มีความรู้เกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชนถนนสายเชียงใหม่-ลำพูนตั้งแต่บริเวณอนุสาวรีย์พระเจ้ากาวิละไปจนถึงศาลเจ้าพ่อแดนเมืองเชียงใหม่-ลำพูน โดยคัดเลือกพื้นที่ที่มีความสำคัญ มีแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าสะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนชาวล้านนาและเหมาะสมสำหรับการจัดการเส้นทางการเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยใช้เกณฑ์การพิจารณาที่ประยุกต์จากเกณฑ์การพิจารณาคูณค่าของทรัพยากรวัฒนธรรม ที่กำหนดโดยองค์การสากลด้านการศึกษาและการอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรม (ICOMOS) ร่วมกับบริบททางประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับถนนโบราณสายเชียงใหม่-ลำพูน จำนวน 4 เกณฑ์ คือ 1) เกณฑ์ด้านประวัติศาสตร์ 2) เกณฑ์ด้านวัฒนธรรม 3) เกณฑ์ด้านศิลปกรรม 4) เกณฑ์ด้านความพร้อมของการเรียนรู้และท่องเที่ยว โดยใช้มาตรวัดแบบลิเคิร์ต (Likert Scale) ในการกำหนดคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าสะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนตามแนวถนนโบราณสายเชียงใหม่-ลำพูน โดยการให้เกณฑ์ 4 เกณฑ์ที่สร้างขึ้นมาวิเคราะห์ในรูปแบบ Rating Scale กำหนดค่าคะแนน 5 ระดับ คือ ระดับมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด แล้วนำมาวิเคราะห์ผลแบบ (Weight Sum Analysis) และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อนำไปเสนอแนวทางการจัดการเส้นทางการเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามเส้นทางวัฒนธรรมถนนโบราณสายเชียงใหม่-ลำพูนที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยผู้ศึกษาได้สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะดังนี้

6.1 สรุปผลการศึกษา

6.1.1 บริบททางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของถนนสายเชียงใหม่-ลำพูน ในเขตอำเภอเมืองและอำเภอสарภักดิ์ จังหวัดเชียงใหม่ มีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ล้านนา โดยโครงนิราศหรือกุญแจเป็นหลักฐานประการหนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นว่าแม่น้ำปิงในสมัยอดีตได้ไหลอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของแม่น้ำปิงในปัจจุบัน คือ แนวปิงห่าง ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงทางน้ำใหม่ให้แม่น้ำเคลื่อนย้ายมาอยู่ทางตะวันตกของเวียงกุมกามในตำแหน่งแม่น้ำปิงปัจจุบัน ซึ่งสันนิษฐานว่าน่าจะมีสาเหตุมาจากการที่เกิดน้ำท่วมเวียงกุมกามครั้งยิ่งใหญ่ โดยพื้นที่ของปิงห่างนั้นมีระยะทางยาวประมาณ 25 กิโลเมตร มีการตั้งหมู่บ้านตลอดทางประมาณ 21 หมู่บ้าน ปรากฏเป็นแนวยาวอยู่ทางด้านตะวันตกของถนนสายเชียงใหม่-ลำพูน ครอบคลุมพื้นที่ที่ศึกษาคือ ตั้งแต่บ้านสันคือ บ้านหนองผึ้ง บ้านกองทราย บ้านกู่เสือ บ้านยางหนึ่ง บ้านปิ่นเจียง (เวฬุวัน) บ้านปากกอง และบ้านช่างเคิ่ง ซึ่งในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีการกำหนดนโยบายพัฒนาคลอง การตัดถนน และปรับปรุงถนนหลวงให้ ความร่มรื่นแก่ผู้เดินทางสัญจรไปมา โดยได้กำหนดให้ชุมชนสองข้างฝั่งถนนสายเชียงใหม่-ลำพูนปลูกต้นยางนา ปัจจุบันนอกจากปรากฏเป็นเส้นทางที่สำคัญในการติดต่อคมนาคมทางบกเลียบบแนวแม่น้ำปิงห่างระหว่างจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดลำพูนแล้ว ยังมีมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญต่อชาวล้านนา ได้แก่ โบราณสถานของเวียงกุมกาม วิหาร อุโบสถ สถาปัตยกรรม งานหัตถกรรม ตลอดจนประเพณีและพิธีกรรมที่สืบทอดจากอดีตสู่ปัจจุบันที่ยังคงอนุรักษ์ไว้

6.1.2 คุณค่าและความสำคัญของแหล่งมรดกวัฒนธรรมของชุมชนตามเส้นทางวัฒนธรรมสายเชียงใหม่-ลำพูน พบมรดกทางวัฒนธรรมชุมชนล้านนาในพื้นที่ที่ศึกษา ซึ่งมีคุณค่าและแสดงอัตลักษณ์วัฒนธรรมของท้องถิ่นแบ่งได้เป็น 4 กลุ่ม

1) กลุ่มมรดกทางวัฒนธรรมประเภทวิหารและอุโบสถ แสดงคุณค่าและอัตลักษณ์งานทางด้านศิลปะทางพระพุทธศาสนา พุทธศิลป์ รวมทั้งศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมที่มีการออกแบบผสมผสานเอกลักษณ์ของล้านนาโดยมีการสืบทอดรักษากันสืบมา โดยมีการบูรณะรักษาความเป็นดั้งเดิมไว้ให้มากที่สุดทั้งลักษณะ โครงสร้าง รูปแบบการตกแต่ง และงานศิลปะ

2) กลุ่มมรดกทางวัฒนธรรมประเภทโบราณสถานเวียงกุมกาม เป็นมรดกวัฒนธรรมที่มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน เป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยแสดงความเป็นมาของเมืองเชียงใหม่ และเป็นสิ่ง ที่เชื่อมโยงเหตุการณ์ในอดีตและปัจจุบันเข้าด้วยกัน และถือว่าเป็นประวัติศาสตร์สำคัญแห่งหนึ่ง ที่หลงเหลือไว้ให้ลูกหลานได้เข้ามาศึกษาเรื่องราวความเป็นมาของเมืองในยุคนั้น

3) กลุ่มมรดกทางวัฒนธรรมประเภทภูมิปัญญาพื้นบ้านล้านนา เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนที่ผ่านการสืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น โดยเป็นพื้นฐานการประกอบอาชีพและเป็นรากฐานการพัฒนาทั้งจากการพัฒนาเพื่อการพึ่งพาตนเอง เพื่อการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และจากการผสมผสานองค์ความรู้สากลบนฐานภูมิปัญญาเดิม เพื่อเกิดเป็นภูมิปัญญาใหม่ที่เหมาะสมกับยุคสมัย อาทิ การทำโคมล้านนา และการทำเครื่องจักรสาน เป็นต้น และภูมิปัญญาเหล่านี้ไม่เพียงแต่จะมีคุณค่าเฉพาะในท้องถิ่นและผู้คนเท่านั้นแต่ยังจะเอื้อประโยชน์ต่อประเทศชาติในการวางแผนและพัฒนาต่อไป

4) กลุ่มมรดกทางวัฒนธรรมประเภทการท่องเที่ยวและการเรียนรู้เชิงวัฒนธรรม เป็นการศึกษาเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวิถีการดำรงชีวิตของชาวล้านนาในพื้นที่ ที่มีการบอกเล่าเรื่องราวในการพัฒนาสังคมผ่านทางประวัติศาสตร์ องค์ความรู้ และการให้คุณค่าของสังคม โดยเฉพาะมรดกวัฒนธรรมกลุ่มอาคารสถาปัตยกรรมประเภทบ้านไม้โบราณตามแนวถนนสายเชียงใหม่ – ลำพูน ที่ส่วนมากเกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบสถาปัตยกรรมให้เข้ากับสภาพปัจจุบันไปแล้ว แต่มีเพียงบางส่วนที่ยังมีการบำรุงรักษาให้คงสภาพเดิมอยู่ ซึ่งจำเป็นต้องให้เกิดการอนุรักษ์ไว้ให้คู่กับถนนสายเชียงใหม่ – ลำพูนให้นานที่สุด

6.1.3 การเสนอแนวทางจัดการเส้นทางการเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามเส้นทางวัฒนธรรมถนนสายเชียงใหม่-ลำพูน พบว่าจากการจัดกลุ่มมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่า แสดงอัตลักษณ์วัฒนธรรมล้านนา และมีความโดดเด่นที่จะนำมาจัดเป็นเส้นทางเรียนรู้วัฒนธรรม สามารถจัดเส้นทางตามประเภทได้ 2 เส้นทาง ได้แก่ เส้นทางที่ 1 เส้นทางการเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและเรียนรู้งานหัตถกรรม นำเสนอแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดเรื่องราวผ่านมรดกทางศิลปหัตถกรรม ภูมิปัญญา และสถาปัตยกรรมประเภทอาคารบ้านเรือนไม้ของชาวล้านนา เส้นทางที่ 2 เส้นทางการเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแหล่งวัดวาอารามและโบราณสถาน นำเสนอมรดกวัฒนธรรมประเภท วิหาร อุโบสถ เจดีย์ และโบราณสถานบางส่วนของเวียงกุมกาม โดยทั้งสองเส้นทางนี้มีจำนวนแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมจำนวนหลายแห่ง อาจต้องใช้ระยะเวลาในการศึกษาเรียนรู้จึงจะครบในทุกสถานที่ ดังนั้นอาจก่อให้เกิดความไม่สะดวกหรือข้อจำกัดทางด้านเวลาของนักเดินทางบางท่าน ทางผู้ศึกษาจึงได้เสนอแนวทางการจัดเส้นทางเพิ่มเติมเพื่อให้เกิดความกระชับขึ้นและคัดเลือกเอาสถานที่ท่องเที่ยวและเรียนรู้เชิงวัฒนธรรมที่มีคุณค่า ความสำคัญ และมีเอกลักษณ์มากที่สุด โดยการสอบถามจากปราชญ์ชาวบ้านและนักวิชาการในพื้นที่ได้แหล่งมรดกทางวัฒนธรรม จำนวน 11 แห่ง ที่จะนำมาจัดเส้นทางโดยใช้ระยะเวลาเพียง 1 วัน

เริ่มต้นจากศาลเจ้าศาลเจ้าพ่อแดนเมือง เชียงใหม่ – ลำพูน ไปสิ้นสุดบริเวณอนุสาวรีย์พระเจ้ากาวิละ และเพื่อให้ได้เส้นทางการเรียนรู้และท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น ชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานและจัดการดูแลรักษาแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อให้คงอยู่ต่อไป

6.2 อภิปรายผล

การศึกษาเรื่องเส้นทางวัฒนธรรมถนนโบราณสายเชียงใหม่ – ลำพูน เพื่อการเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จากการศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กับการศึกษา ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชุมชนผ่านการเดินทางท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ว่าเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการพัฒนาด้านภูมิปัญญา การสร้างสรรค์ การเคารพต่อสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของผู้คน ดังนั้นผู้ศึกษาจึงได้เสนอแนวทางการจัดเส้นทางเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่น่าสนใจสำหรับการเรียนรู้และท่องเที่ยวจำนวน 2 เส้นทาง ได้แก่ 1) เส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแหล่งตลาดชุมชนและศิลปหัตถกรรม 2) เส้นทางเรียนรู้วัฒนธรรมประเภทวัดวาอารามและโบราณสถาน ซึ่งแนวทางการศึกษานี้คาดว่าจะสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในการจัดทำเป็นเส้นทางวัฒนธรรมเพื่อรักษามรดกวัฒนธรรมของชุมชนให้คงอยู่ต่อไป

6.3 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเส้นทางวัฒนธรรมถนนโบราณสายเชียงใหม่ – ลำพูน เพื่อการเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาในโอกาสต่อไปดังนี้

6.2.1 ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1) ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ถนนสายเชียงใหม่ – ลำพูน ควรพิจารณาให้การสนับสนุนและให้ความสำคัญในด้านการเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่อย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรมโดยคำนึงถึงประเด็นต่างๆดังต่อไปนี้

1.1) ส่งเสริมให้ชาวบ้านในชุมชนชาวล้านนาให้เข้ามามีส่วนในการวางแผนและจัดการการท่องเที่ยวและได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม ไม่ควรกระจุกตัวอยู่เพียงลำพังไม่กี่ครอบครัวในชุมชนเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากการศึกษาไปพบว่าการมีส่วนร่วมในดำเนินงานหัตถกรรมอยู่ในระดับปานกลางเท่านั้น ดังนั้นการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยมุ่งให้ความรู้ ความชำนาญและทักษะในดำเนินงานหัตถกรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน โดยการถ่ายทอดจากผู้อาวุโสหรือปราชญ์ชาวบ้านสู่คนรุ่นใหม่ นั้นเป็นสิ่งจำเป็นอย่างมากในการพัฒนาเส้นทางเรียนรู้ที่ต้องการเปิดโอกาสให้คนส่วนใหญ่ภายในชุมชนเข้ามาเจ้าของมรดกวัฒนธรรมร่วมกัน

1.2) สร้างความเข้าใจให้กับประชาชนในพื้นที่ในด้านการท่องเที่ยวว่าไม่ใช่เป็นการมุ่งหารายได้ที่เป็นตัวเงินเป็นสำคัญ แต่ต้องคำนึงถึงความยั่งยืนของชุมชน โดยเฉพาะวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และสิ่งแวดล้อมของชุมชน

1.3) ผลการศึกษาทำให้ทราบว่า ชุมชนชาวล้านนาที่อาศัยอยู่บริเวณถนนสายเชียงใหม่ – ลำพูนยังขาดการบริการที่ดีอาจเนื่องมาจากการขาดความรู้ ความเข้าใจในด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้นผู้บริหารหรือหน่วยงานภาครัฐรวมทั้งเอกชนควรร่วมกันให้การสนับสนุนด้านการฝึกอบรมเพื่อยกระดับความรู้และความเข้าใจ ตลอดจนทักษะหรือความชำนาญอันจะเป็นการส่งเสริมสร้างความเชื่อมั่นให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายในชุมชนมากขึ้น

2) ผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสามารถนำข้อมูลหรือทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวล้านนาที่อาศัยอยู่บริเวณถนนสายเชียงใหม่ – ลำพูนไปเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้เข้ามาเยี่ยมชมอัตลักษณ์ที่มีคุณค่าของชาวล้านนา

6.2.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาครั้งต่อไป

นอกจากพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาและเสนอแนวทางการจัดเส้นทางวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้และท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวล้านนาในแนวถนนสายเชียงใหม่ – ลำพูนนี้แล้ว ยังมีพื้นที่อื่นๆ ในจังหวัดเชียงใหม่ โดยเฉพาะในเขตชุมชนรอบนอกที่ชาวล้านนาได้ไปตั้งถิ่นฐานกันอยู่ ซึ่งบริเวณเหล่านั้นยังมีประวัติศาสตร์ของชาวล้านนาที่น่าสนใจและน่าศึกษา ซึ่งอาจมีมากกว่าบริเวณถนนสายเชียงใหม่ – ลำพูนเนื่องจากอยู่ห่างจากตัวเมืองทำให้ความเจริญจะเข้าถึงได้ช้ากว่า ด้วยเหตุนี้จึงควรมีการสำรวจและศึกษาแหล่งชุมชนชาวล้านนาในพื้นที่อื่นๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้เข้าไปศึกษาเรียนรู้ ก่อนที่จะถูกพัฒนาให้กลายเป็นสังคมเมือง